

C. Horstmeier, e. a., ed., *Around Peter the Great. Three centuries of Russian-Dutch relations* (Baltic studies IV; Groningen: Instituut voor Noord- en Oosteuropese studies, 1997, 190 blz., ISBN 90 73432 04 9); E. Waegmans, *Russia and the Low Countries in the eighteenth century* (Groningen: Instituut voor Noord- en Oosteuropese studies, 1998, 340 blz., f60,-, ISBN 90 73432 05 7); P. Kooij, ed., *Where the twain meet. Dutch and Russian regional development in a comparative perspective 1800-1917* (Historia agriculture XXVIII; Groningen, Wageningen, Nederlands agronomisch historisch instituut, 1998, 228 blz., ISBN 90 367 0948 2).

1997 was een topjaar voor Nederlandse Russofielen. Het 300-jarig jubileum van het bezoek van de Russische tsaar Peter 'de Grote' aan Nederland was aanleiding voor grootse festiviteiten. Symposia, publicaties, uitwisselingen tussen universiteiten en verscheidene grote tentoonstellingen in beide landen luisterden het jaar op.

Het is niet verwonderlijk dat de komst van het 'Grote gezantschap' van Peter I na 300 jaar nog zo uitgebreid werd belicht. 'Peter de Grote en Holland' is een veelvuldig onderzocht thema, zowel in Nederland als in Rusland. Wellicht niet geheel ten onrechte beschouwt Nederland zich als de bakermat van de meer op het westen gerichte Russische cultuur. Nederlandse historici lijken een beetje trots te zijn op de grenzeloze liefde die Peter de Grote voor Holland opvatte en benadrukken het 'speciale karakter' van de daaruit voortvloeiende relatie tussen de twee landen. Ook de Russen zijn meestal niet te beroerd om Nederland als een van de belangrijkste bronnen van de westerse hervormingen in hun land aan te wijzen.

Around Peter the Great en *Russia and the Low Countries in the eighteenth century*, gepubliceerd tijdens en vlak na het Peter de Grote jaar, belichten deze bijzondere band. De bundels zijn de nieuwste uitgaven in de serie 'Baltic studies' van het Instituut voor Noord- en Oosteuropese studies in Groningen, die nu in totaal maar liefst vijf boeken telt die het Nederlands-Russische thema raken.

Het onderwerp en zelfs de redactie van de bundels overlappen elkaar deels, maar de uitgaven verschillen sterk van karakter. *Around Peter the Great* is een neerslag van twee symposia die in oktober 1996 in Nederland en mei 1997 in Moskou werden gehouden. Het gaat om een mooie verzameling stukken, die een gevarieerde kijk bieden op de geschiedenis van de Russisch-Nederlandse betrekkingen. (De enige, relatief recent verschenen, bundel die een even veelzijdig beeld geeft, is eveneens een uitgave van Baltic studies: J. Braets, ed., *Russians and Dutchmen* (Groningen, 1993)). Het aardige van *Around Peter the Great* is dat het een tijdvak van drie eeuwen bestrijkt en zich niet, zoals veel uitgaven alleen op de voor Rusland cruciale tijd rond de hervormingen van Peter I concentreert.

Een goed beeld van de betrekkingen door de eeuwen heen krijgt de lezer echter niet. Ook is de bundel door de verscheidenheid aan onderwerpen en de vele korte artikelen (19 in 183 bladzijden) geen diepgaande studie van de wederzijdse relaties. Daarvoor is de keuze van de onderwerpen te willekeurig. De artikelen die men onderde 'thema-kopjes' vindt, zijn als geheel vaak weinig representatief voor het onderwerp. Onder het kopje 'Politiek en diplomatie' staan twee artikelen over de CPN, een stuk omtrent de briefwisseling tussen de latere Willem II en de Russische tsaar Nicolaas I ten tijde van de Belgische opstand in 1830 en een curieus artikel over een officieuze Nederlandse gezant in de stad Tomsk ten tijde van de Russische revolutie. In het hoofdstuk 'Economics and demography' zijn voornamelijk artikelen over de handel in de tijd van Peter de Grote opgenomen.

Maar deze 'zwaktes' zijn tegelijkertijd ook de sterke punten van de uitgave. De verscheidenheid aan onderwerpen en tijdvakken biedt veel afwisselende beelden, en de lezer wordt in de korte artikelen niet geplaagd door gedetailleerde verhandelingen. Daardoor blijft het geheel goed

leesbaar. Daarnaast is er ook plaats voor aanverwante onderzoeksthema's, zoals het mooie artikel over de Russische mennonieten laat zien. Hinderlijk is wel de ruime hoeveelheid druk- en tikfouten. Ook stoort het erg 'Nederlandse' Engels van enkele auteurs.

Deze enigszins amateuristische aanpak staat ver van het degelijke *Russia and the Low Countries in the eighteenth century*. Hier gaat het om een met zorg voor volledigheid samengestelde bundel die de weinig onderzochte periode tussen de dood van Peter de Grote en de glorieuze rentree van Rusland op het Europese politieke toneel na 1815 als onderwerp heeft.

23 Artikelen, alle eerste publicaties, weerspiegelen het onderzoek dat in verschillende landen naar deze periode gaande is. Ongeveer de helft van de unieke bijdragen is afkomstig van Russische instituten, waar het onderzoek zich blijkt te concentreren rond Russen in de Lage Landen en 'Nederlandse' kunst in Russisch bezit — alle artikelen in het hoofdstukje 'Dutch art and artists in Russia' zijn van Russische hand. De Russische stukken zijn opgenomen in de oorspronkelijke taal. Wellicht omdat de sporadische contacten tussen de twee landen in de achttiende eeuw zich niet lenen voor een analyse, bevat de bundel geen beschouwingen. In de specialistische stukken zijn personen en hun politieke, literaire of zakelijke betrekkingen met Rusland vaak het onderwerp. Dit levert soms intrigerende miniaturen op — zoals bijvoorbeeld het stuk over de brieven van de Nederlandse gezant aan het hof van Peter de Grote, of de Ruslandhandel die een Italiaanse koopman via Amsterdam voerde (Rusland was voor fijnproevend Italië een groot-leverancier van kaviaar) — maar leidt even vaak tot langdradige en ronduit saai stukken, waardoor de bundel een taai geheel vormt. Dit geldt niet voor de vijf verrassende artikelen onder het kopje 'Imagology'. Met name het stuk over de invloeden van de Nederlandse publicist Elie Luzac (1721-1796) op de 'Nakaz' (Instructie) van tsarina Catherina de Grote is interessant. Ook het bijzonder vermakelijke artikel over het beeld van de Nederlanders in de Russische volksverhalen over Peter de Grote springt er uit.

De derde Groningse uitgave (*Where the twain meet*) bewijst dat in de stad ook op een heel andere manier naar de Russisch-Nederlandse betrekkingen wordt gekeken. Het gaat om de voorlopige bevindingen van onderzoeken in het kader van het Russische-Nederlands project 'Integrale geschiedenis op regionaal niveau'. Getracht wordt parallellen te trekken tussen de ontwikkeling van Russische en Nederlandse dorpen en provinciesteden in de 'lange' negentiende eeuw (1800-1917).

Alleen al door de keuze van het onderwerp gaat het om een nieuwsgierig makend onderzoek. Het is aardig te constateren dat de verschillen tussen de landen op bepaalde gebieden niet zo groot zijn als men zou verwachten. Zo blijkt bijvoorbeeld in Rusland aan het einde van de achttiende eeuw het gezinsleven zich in meerderheid niet meer in een 'extended family' af te spelen maar in de in West-Europa meer gangbare 'nuclear family'.

Toch blijft het, naar mijn smaak, appels met peren vergelijken. De leefomstandigheden van de Russische plattelandsbevolking waren zodanig anders dan die van westerse dorpingen, dat het naast elkaar leggen van bijvoorbeeld geboortecijfers of de beroepsverdelingen in feite weinig zegt over de leefsituatie. Daarnaast zijn de Russische bronnen, bijvoorbeeld door de afwezigheid van registers, vaak gebrekkig. Een betrouwbare vergelijking wordt daardoor eigenlijk uitgesloten. Het onderzoek is echter nog gaande, en de uitgave bevat slechts de eerste resultaten en voorzichtige conclusies. Het project is zonder twijfel ook een steun in de rug van de veelal noodlijdende Russische (regionale) historici, die in het kader van de samenwerking sinds 1993 subsidie krijgen van NWO.

A. Ferschtman

MIDDELEEUWEN EN NIEUWE GESCHIEDENIS

R. E. V. Stuip, C. Vellekoop, ed., *Koningen in kronieken* (Utrechtse bijdragen tot de mediëvistiek XVI; Hilversum: Verloren, 1998, 207 blz., f39,-, ISBN 90 6550 298 X).

Geschiedschrijvers gebruikten in de Middeleeuwen vaak koningen als *dramatis personae* voor hun kronieken. Zij vertelden de historische ontwikkelingen aan de hand van hun lotgevallen, soms ook nog voorzien van een morele beschouwing. Dat is niet zo vreemd, want koningen bepaalden door hun huwelijken en hun optreden in de internationale politiek in sterke mate de geschiedenis van hun vorstendom. Het kon van groot belang zijn dat een koning geen mannelijke erfgenamen had of dat hij zich op tal van slagvelden manifesteerde, om maar iets te noemen. De bundel *Koningen in kronieken* illustreert deze historiografische traditie ten volle: zij handelt over diverse schrijvers en koningen uit de achtste tot en met de vijftiende eeuw, afkomstig uit het Frankische Rijk, Engeland, Schotland, het Duitse Rijk, Frankrijk, Sicilië en Holland en Brabant. Uiteraard zal hier de aandacht beperkt worden tot de artikelen die op de 'Nederlanden' betrekking hebben.

Mayke de Jong behandelt de ontstaansgeschiedenis en enige karakteristieken van Karolingische annalen, met name de *Annales regni Francorum*, de Annalen van Fulda en de Annalen van Sint-Bertijns. Zij gaat nauwelijks in op de textuele overeenkomsten en mogelijke connecties tussen de auteurs, maar laat wel uitkomen dat het ideologische kader van deze werken sterk bepaald werd door God, vorst en volk. Het is aardig te constateren hoe de annaalschrijvers worstelden met het probleem van contemporaine geschiedschrijving: zij konden in het verleden gemakkelijker het ingrijpen van God in het leven van de koningen ontdekken dan in hun eigen tijd. Opmerkelijk is dat de annalen van bisschop Prudentius van Troyes vijfjaar lang (tussen 861 en 866) konden blijven liggen, voordat zij door aartsbisschop Hincmar van Reims werden gekopieerd en voortgezet. Dat geeft aan dat schrijven van geschiedenis niet zoveel belangstelling had in deze roerige jaren.

A. L. H. Hage gaat in op de wijze waarop Lodewijk van Velthem (gestorven na 1326) heeft geschreven over keizer Hendrik VII van het Duitse Rijk. De Brabantse geschiedschrijver was duidelijk onder de indruk van deze vorst, want hij wijdde zijn vijfde boek van de *Voortzetting van de Spiegel Historiael* zowat geheel aan diens kortstondige regering (1308-1313). Hij deed in drieduizend verzen verslag over Hendriks tocht naar Italië, alwaar hij de keizerskroon verwierf en onverwachts overleed. Van Velthem was blijkens tal van details goed op de hoogte van deze tocht. Hij schreef Hendriks dood toe aan vergiftiging, maar dat is volgens moderne opvattingen waarschijnlijk onjuist. In het zevende boek van de *Voortzetting* trachtte Van Velthem aan de hand van onder meer de Bijbel en de profetieën van Hildegard van Bingen zijn eigen tijd te duiden in relatie tot de komst van de Apocalyps. Hij beschouwde de vergiftiging van de keizer als één van de voortekens dat het einde der tijden nabij was. Deze voorstelling van zaken maakt de lezer benieuwd naar het ontstaan van het vijfde en zevende boek en hun onderlinge relatie, maar Hage doet hier helaas geen enkele mededeling over.

De bijdrage van Jeanne Verbij-Schillings is getiteld 'Van Gode ghecroont. Laatmiddeleeuwse voorstellingen van vorstelijk gezag'. De ondertitel is misleidend, want het verhaal gaat enkel over Heraut Beyeren en de werken die hij in het eerste decennium van de vijftiende eeuw schreef in dienst van de graaf van Holland. Deze zijn overigens zeer omvangrijk, want hij heeft in korte tijd zo'n 400 folio's perkament volgeschreven. Zijn geschiedverhaal was opgezet